

Nr 9/1994

Singapore – en ny välfärdsmodell?

Tomas Larsson

Förord

Om det ekonomiska undret i Sydostasiens nya industriländer har vi hört tidigare. Mindre välbekanta är de strukturer som ligger bakom den ekonomiska utvecklingen, liksom den utformning av socialförsäkringar och välfärdspolitik som man valt i dessa länder. I denna rapport ger Tomas Larsson en inblick i ett av de mest spektakulära av denna regions tillväxtländer, Singapore, och särskilt då dess välfärdspolitik. Där, liksom i band annat Hong Kong och Taiwan, överväger man nu hur välfärdspolitiken bör utformas i framtiden. Liksom hos oss ökar exempelvis andelen äldre i takt med det stigande välståndet, och därmed försörjningsbördan.

Den bild Larsson förmedlar av Singapores välfärdssystem är en säregen blandning av auktoritär maktpolitik, ekonomisk frihet och social paternalism. Inslagen av personligt ansvar för sociala försäkringar är avsevärt större än hos oss. Singapores speciella lösning anknyter också till den aktuella debatten om medborgarkonton som ett alternativ till de traditionella försäkringsmodellerna.

Tomas Larsson är frilansjournalist och bosatt i Thailand. Han arbetar regelbundet i bland annat *Business Asia* och *The Economist Intelligence Unit*.

Stockholm i augusti 1994

Emil Uddhammar
Utredningschef

Innehåll

1. Singapore - en ny välfärdsmodell?	3
2. En unik form av socialism	4
3. Omsorgsfondssystemet: Central Provident Fund	9
4. Fonder och ekonomisk ingenjörskonst	13
4.1. CPF och bostadspolitiken	13
4.2. CPF och lönepolitiken	16
4.3. CPF och sparkvoten	17
4.4. CPF och "Singapore AB"	18
4.5. CPF och kapitalmarknaden	20
5. Framtidens utmaningar	22
6. Vad kan vi lära?	25
Källor och litteratur	27

1. Singapore - en ny välfärdsmodell?

Även om Västeuropa för närvarande enbart visar ett ljumt intresse för Singapore som föregångsland, kan förhållandet bli annorlunda i framtiden: i en period då pessimismen är så utbredd, kan det lilla och avlägsna Singapore tjäna som ett exempel på viljans framgång.

Jean-Louis Margolin, 1993

Den svenska välfärden har idag onekligen förlorat sin modellstatus. Singapore har nyligen vunnit sin.

"Singapores ekonomiska utveckling förtjänar åtskillig beundran; och landets modell för framgång kan till stora delar kopieras", sammanfattar en färsk Världsbanksstudie av det singaporeanska ekonomiska "undret" (Soon och Tan, 1993).

Just Singapores individbaserade pensions- och välfärdssystem innehåller aspekter som är värda att ta lärdom av. Pensions- och omsorgssystem i Singapore har konstruerats på ett radikalt annorlunda sätt än vad som varit fallet i t ex Sverige.

Till skillnad från den svenska "modellens" kollektivism är Singaporemodellen individbaserad. I systemets centrum är Central Provident Fund - en sparfond till vilka alla löntagare är anslutna. Medborgarna har enskilda konton i CPF. Deras pengar går alltså inte till en allmän välfärdskassa - som i Sverige - utan öronmärks för varje individ. Man får ut precis så mycket som man sätter in. Varje medborgare tar därmed ansvar för sin egen och sin familjs trygghet.

Singapore lyckas därmed hålla statliga transfereringar mellan medborgare, liksom statliga subventioner av "samhällsnyttiga" tjänster, till ett minimum - i slående kontrast till den transfererings- och subventionsglada svenska välfärdsstaten.

Medborgarna i Singapore har alltså inte mera "rätt" till välfärd än vad välfärd de som individer eller familjer betalar för. CPF-systemet är i grunden ett pensionssystem. Det är tack vare den individuella finansieringen överlägset de statliga pensionssystem som i flera västländer (och i de fd kommunistländerna i östra Europa) idag brottas med enorma finansieringsproblem. En viss andel av CPF-

sparandet används även för att finansiera individernas sjukvårds - kostnader.

Det finns alldeles uppenbart mycket att beundra i den singapore - anska modellen. En nyanserad bild av CPF-systemet måste emeller - tid visa upp även systemets mindre fördelaktiga sidor - på vilka det inte råder brist. Också av dem kan vi lära.

2. En unik form av socialism

De nya asiatiska staternas fortsatta existens hänger på att de kan klara av att förverkliga länge efterfrå - gade reformer; på att de, utan den kommunistiska religionen, kan göra allt som de kommunistiska sta - terna kan göra för massorna.

- Lee Kuan Yew, 1950

För att bättre förstå det singaporeanska välfärdssystemet är det nöd - vändigt att studera de politiska och ekonomiska sammanhang ur vilka det är framsprunget och i vilka det idag verkar.

Det moderna Singapores politiska ledare är socialistiskt inspirera - de. De bars, vid självständigheten 1959, till makten av en arbetar - rörelse som kombinerade kommunistiska och socialdemokratiska element. People's Action Party (PAP) har utan avbrott innehaft den politiska makten i Singapore fram tills idag.

De singaporeanska "socialisterna" utmärkte sig dock snart genom att de mycket målmedvetet verkade för att attrahera utländska in - vesteringar och utländska multinationella företag - i en tid när ideologiska kamrater i andra länder betackade sig för dylik "neokolonialism". Nysjälvständiga Singapore rullade ut röda mattan för att välkomna de utländska företagen.

Lee Kuan Yew, Singapores premiärminister 1959-1990, menar att just avsaknaden av post-kolonialt mindervärdeskomplex är en av nycklarna till landets ekonomiska framgångar:

Till skillnad från de flesta andra staterna i Sydostasien på 60- talet hade Singapore ingen främlingsfientlig baksmälla från kolonialismen Vi har aldrig varit främmande för att låna va - re sig kapital, kunskap, direktörer, ingenjörer eller marknads - föring. I stället för att hindra utländska direktörer, ingenjörer och bankirer från att etablera sig, uppmuntrar vi dem att komma hit.

För att främja kapitalismen var PAP efter makttillträdet tvingat att reformera fackföreningsrörelsen. Arbetarrörelsen som fört PAP till makten hade nämligen också givit Singapore namn om att ha de värsta arbetsmarknadsrelationerna i hela Asien. PAP lyckades "tämja" facket med en kombination av käppar och morötter:

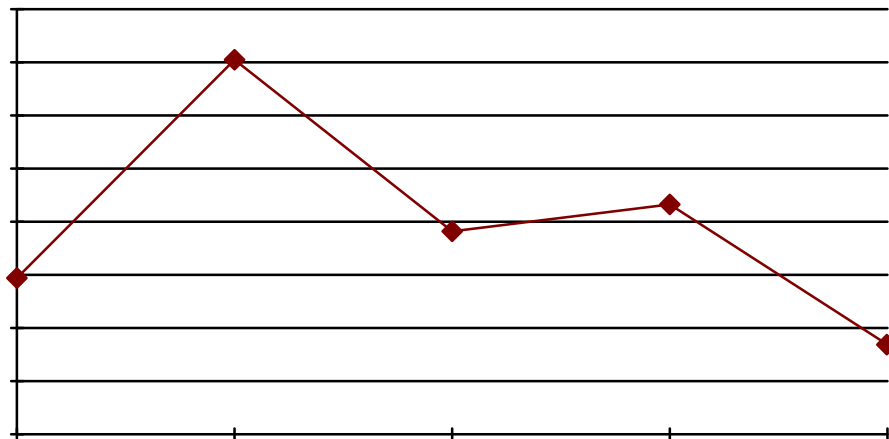
Det som framstod som sträng disciplin på arbetsmarknaden kompensades av sociala ansträngningar, särskilt utbildning - ens och sjukvårdens expansion, utvecklingen av ett socialt försäkringssystem, satsningen på ekonomiskt överkomligt och attraktivt boende samt billiga och effektiva offentliga transportmedel och fritidsmöjligheter. (Linda Low m fl, 1993, s 10)

Samförståndet mellan regering och fack lade grunden för ett företagsvänligt klimat. En livaktig form av internationell kapitalism - ledd av multinationella utländska företag - blommade upp i Singapore. Privata utländska investeringar kom - som PAP avsett - att bli den främsta motorn bakom den enorma tillväxttakt som Singapore erfarit under de gångna 30 åren.

BNP per capita sjudubblades från 1960 till 1990.

Tack vare statens breda satsning på grundutbildning kom folkflertalet att fångas upp av de dynamiska kapitalistiska krafterna. Singapore utmärks i dag av jämn inkomstfördelning. Arbetslösheten ligger kring 2.7% och gästarbetare förekommer i stor omfattning.

PAP visade sig alltså förmöget att inom loppet av en generation "leverera" en allmänt hög levnadsstandard till medborgarna - vilket säkert förklarar det långa och ohotade maktinnehavet.

Österrikaren Albert Winsemius¹ anser att det singaporeanska regeringspartiet PAP är exempel på en alldeles unik form av "pragmatisk" socialism:

Det singaporeanska socialistpartiet är sannolikt världens enda socialistparti som följer den kapitalistiska principen om fri företagsamhet inom ekonomins område, i syfte att använda den fria ekonomins överskott enligt socialistiska principer. (Soon och Tan, 1993)

Från svensk horisont framstår Singapores PAP kanske inte som fullt så unikt som Albert Winsemius vill göra gällande. Vad gäller "socialistiska principer" framstår emellertid PAP otvivelaktigt som verkligt unikt - vad gäller medel, om inte mål.

Linda Lim, singaporeansk forskare vid University of Michigan, noterar i sin uppsats "Social Welfare"² att PAP inledningsvis bekände sig till en klassisk socialdemokratisk ideologi som betonade statens ansvar för och medborgarnas "rätt" till boende, hälsa, utbildning, osv. Inledningsvis var denna politik också synnerligen fram-

¹Albert Winsemius ledde den FN-delegation som 1960-61 formulerade den singaporeanska industrialiseringsstrategin, och fortsatte att fungera som nära regeringsrådgivare fram till 1984.

² Uppsatsen ingår i standardverket *Management of Success*, en 1100-sidig analys av den singaporeanska "miraklet".

gångsrik. Humankapitalet förädlades; politisk och social fred etablerades; privata investeringar stimulerades.

Men PAP, skriver Linda Lim, "ändrade snabbt sin ideologi genom att införliva en starkt negativ inställning till statliga bidrag" (Sandhu och Wheatley, 1989). PAP kom att avfärda de i den internationella socialdemokratiska rörelsen gängse uppfattningarna att *staten*:
skall förse medborgarna med ett socialt skyddsnät; och
via skatter (på de rika) och bidrag (till de fattiga) skall skapa ekonomisk och social jämlikhet i samhället.

En av det moderna Singapores politiska fäder, S. Rajaratnam, har i ett tal formulerat den singaporeanska socialdemokratins syn på välfärd på följande vis:

Vi vill lära folket att staten inte är en rik farbror. Du får vad du betalar för Vi vill bekämpa villfarelsen att i ett gott samhälle måste de rika betala för de fattiga. Vi vill reducera välfärden till ett minimum, begränsa den till att omfatta de handikappade och de gamla. Till alla andra erbjuder vi lika möjligheter och det hänger på dem att göra det bästa av dem. Alla kan bli rika om de anstränger sig hårt.

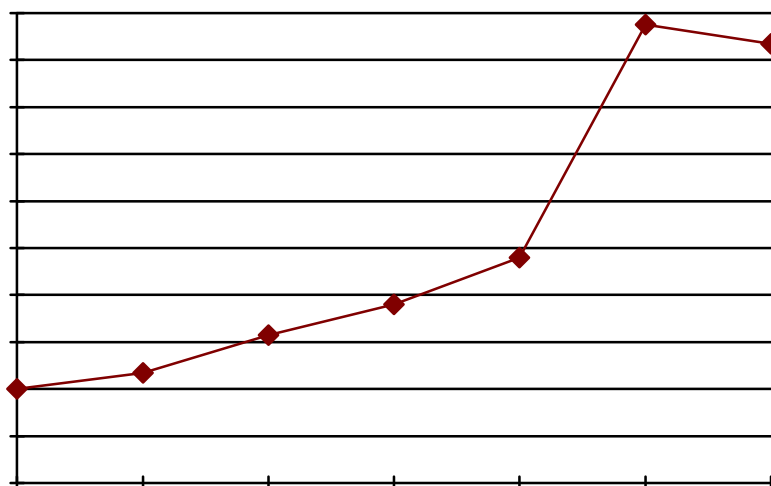
Resultatet av denna "hårda" välfärdsfilosofi är att Singapore har undvikit de gigantiska statliga välfärdsprojekt som under 1980-talet ledde till enorma statliga budgetunderskott i många rika länder.

Under 1980-talet gick endast 0.5% av Singapores statsutgifter till stöd till behövande handikappade och gamla. Singapore saknar också arbetslöshetsförsäkringssystem.

Linda Lim beskriver i sin uppsats hur socialbidrag endast går till de verkligt behövande - och hur bidragen garanterar endast ett minimum av ekonomisk trygghet:

Offentligt stöd utdelas endast till dem som uppfyller mycket bestämda kriterier; nästan 90 procent av mottagarna är ensamma, äldre personer, varav de flesta är invandrare, som har arbetat hårt, aldrig gift sig och är utan familjeband, resten av mottagarna är psykiskt eller fysiskt handikappade, änkor eller föräldralösa barn samt övergivna kvinnor och barn. De offentliga understöden är också magra: enligt en uppskattning täckte de 1980 enbart 50 procent av vad som anses vara minimistandard för en ensam person.

Rena socialbidragsutbetalningar är förvisso endast ett av många sätt på vilket staten kan axla ansvar och kostnader för medborgarnas välfärd. Men också i övrigt tar den singaporeanska statsmakten föga direkt ansvar för medborgarnas välfärd. Statens sjukvårdsutgifter har i reala termer växt stadigt fram t o m mitten av 1980-talet, men trenden tycks sedan, som diagrammet nedan indikerar, ha vänt.

PAP har sedan det tidiga 1980-talet i allt högre grad föredragit privata sjukvårdslösningar framför statliga - i förhoppningen att medborgarna därmed skulle kunna förmås att i största möjliga mån själva bära den ekonomiska bördan för sin sjukvård.

Linda Lim:

Filosofiskt (eller ideologiskt), har regeringen i allt högre grad blivit motståndare till bidrag. Den kan tänkas vara ovillig att bära de sannolikt successivt ökande kostnaderna för en befolkning med snabbt stigande genomsnittsalder, och har upprepade gånger förfasat sig över de höga kostnaderna och den, enligt ryktet, dåliga servicen i den socialiserade sjukvården i Väst-europa. Den kan tänkas tycka, att eftersom inkomsterna stiger snabbt så både kan och bör befolkningen kunna betala sin egen sjukvård PAP har i allt väsentligt avlägsnat sig från sin tidigare uppfattning av sjukvård som en social rättighet eller kollektiv nytthet, och i än högre grad har man lämnat uppfattningen om sjukvård som en samhällsekonomiskt lönsam offentlig investering. I dag betraktas sjukvård som en produkt

lämplig för vinstdrivande verksamhet, och subventioner avvisas följaktligen.

Singapores statliga sjukvårdsinrättningar tar i hög mån betalt av patienterna för vad vården kostar - och prisnivåerna på statliga sjukhus överskrider i många fall privatsjukhusens.

Vid sidan av sjukvårdssektorn har regeringen vidtagit åtgärder för att minska omfattningen av statliga subventioner till undervisningsområdet, i synnerhet till den högre utbildningen.

PAPs reformerade socialdemokratiska ideologi representerar, menar Linda Lim, ett "extremt omfattande av den nu populära konservativa, marknadsekonomiska doktrinen" som förespråkar privatisering och statlig reträtt:

Extrem eftersom inte ens de mest brinnande anhängarna av denna doktrin (exempelvis Margaret Thatcher och Ronald Reagan) gick så långt som att på allvar fundera över att privatisera det sociala välfärdssystemet. Tvärtom bibehöll Thatcher och Reagan mycket stora budgetunderskott och höga offentliga utgifter för till exempel arbetslöshetsersättning i Storbritannien samt för sjukvård och social trygghet i USA.

3. Omsorgsfondsystemet: Central Provident Fund

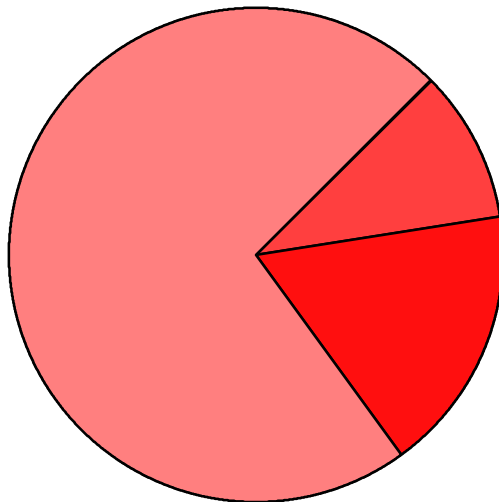
I den till synes "hårda" singaporeanska politiken - medborgare, red er själva! - ingår emellertid ett starkt inslag av statlig intervention för att garantera att medborgarna sätter undan pengar så att de klarar att betala för sig när de blir sjuka eller går i pension. Den funktionen fylls av Central Provident Fund (CPF).

CPF grundades 1955 av den brittiska kolonialregeringen som ett renodlat pensionssystem. Inledningsvis bidrog arbetsgivare och anställda med vardera 5% av lönen till den anställdes *individuella* konto i den centrala fondkassan.

Systemet behölls efter självständigheten 1959 och dess socialpolitiska användningsområde kom med tiden att utvidgas väsentligt.

CPF är en fristående statlig myndighet - en s k statutory board. I dag betalar arbetsgivare och löntagare vardera 20% av lönekostnaden till varje enskild löntagares tre separata CPF-konton, enligt följande fördelning:

- ### Trettio procentenheter - 29 för dem som är över 35 år - sätts in på individens ordinarie CPF-konto. Medlen kan användas för bostadsköp, aktieplaceringar, guldinvesteringar, försäkringsköp, mm. Dessutom finns möjlighet att finansiera den egna eller barnens eftergymnasiala utbildning eller att överföra pengar till föräldrarna (som kanske inte haft möjlighet att bygga upp något mera ansevärt eget CPF-sparande).
- ### Sex procentenheter - 7 för dem över 35 - sätts in på individens Medisave-konto, som finansierar egen eller familjemedlemmars medicinska vård och vissa vaccinationer. Medisave startades 1984.
- ### Fyra procentenheter sätts in på ett särskilt individuellt CPF-konto som är avsett enbart för pension och nödsituationer.

I stort sett alla löntagare är automatiskt anslutna till CPF-systemet. Undantagna är individer med extremt låga inkomster. 1993 var löntagare med en månadslön underskridande 50 singaporedollar ej skyldiga att bidra till CPF. För individer med en månadslön på mellan 50 och 200 singaporedollar gällde en halverad CPF-kvot. Höginkomsttagare - vilka 1992 definierades som de som tjänar mer än 363

singaporedollar per månad - läggs å andra sidan en extra hög CPF-kvot.³

Det bör i sammanhanget nämnas att CPF-sparandet är det enda stora direkta avbräcket på medborgarnas lön. Majoriteten singaporeanska löntagare har inte tillräckligt hög lön för att behöva betala in - komstskatt.

CPF är inte renodlat individbaserat. Det är också familjebaserat. Enligt kinesisk familjetradition är det barnens uppgift att trygga föräldrarnas ålderdom. CPF har stöpt om de former barnens stöd till föräldrarna tar sig. Söner och döttrar uppmuntras att föra över sina CPF-pengar till sina åldriga föräldrar - om dessa, vilket ännu är vanligt i Singapore, är för gamla för att ha hunnit spara tillräckligt i CPF för pensionärsåren. Om en medborgare blir allvarligt eller långvarigt sjuk och kräver sjukvård i sådan omfattning att medborgarens Medisavekonto och andra finansiella reserver uttöms, träder de närmsta familjemedlemmarna - barn, föräldrar eller syskon - in och täcker sjukvårdskostnaderna med sina konton. Först när familjens samtliga Medisavekonton är uttömda, är staten villig att träda in och täcka medborgarens sjukvårdskostnader. Samma princip gäller för statliga socialbidrag - behovsprövningen begränsar sig inte till individen, utan utsträcks till att omfatta den närmaste familjen.

Systemet fungerar i princip så att CPF "lånar" 40% av medborgarens lön tills dess att medborgaren fyller 55 år (vilket länge var pensionsåldern i Singapore; i dag har pensionsåldern höjts till 60 år, och kommer under de närmaste åren att successivt höjas till 67 år, men rätten att ta ut CPF-pengarna vid 55 kvarstår.) På 55-årsdagen åter får medborgaren sin rätt att fritt disponera sitt CPF-sparande. Denna rätt har emellertid gradvis kommit att kringräddas allt mer.

1987 införde den singaporeanska statsmakten av rädsla för att nyrika 55-åriga medborgare skall spela bort sina pengar, eller på annat sätt använda dem oklokt, en minimisummeregler som innebär att en viss minsta summa pengar måste stå kvar på CPF-systemet också efter fyllda 55. Minimisumman är tänkt att bilda grund för månatliga pensionsutbetalningar. Den obligatoriska minimisumman är i dag fastställd till 173 000 kronor men kommer gradvis att höjas till

³ Sammanlagt 62% av lönen år 1992 (40%, eller maximalt 2,400 singaporedollar, från arbetsgivaren; plus 22%, eller maximalt 1,320 singaporedollar, från löntagaren).

400 000 kronor år 2003. Belopp som överskrider minimisumman kan disponeras fritt vid fyllda 55 år.

Minimisumman behöver i nuläget inte vara i form av kontanter. Det är t o m sannolikt att den för de flesta CPF-medlemmar tar form av det inestående värdet i deras bostäder. Till 2003 är det dock tänkt att kontantkvoten av minimisumman skall ha höjts till 50% - dvs 200 000 kronor.

Höjningen är ansevärd: 1992 hade endast 54% av CPF-medlemmarna lyckats fylla minimikvoten vid 55 års ålder.

Singapores ca 200 000 egna företagare är till skillnad från löntagarna inte tvångsanslutna till CPF. Däremot kan de ansluta sig frivilligt. Den enda fördelen med det är att de inte behöver skatta för pengar som frivilligt sätts in på CPF. 1992 var över 39 000 *self employed* aktiva i Medisave-sparandet; över 15 000 hade även ett sparande i ordinarie och särskilda kontot.

Egna företagare har som regel hamnat utanför CPF-systemet. De utgör totalt ca en tredjedel av personerna aktiva på arbetsmarknaden. 1990 var 67,4% av arbetskraften ansluten till CPF.

Vid en medborgares död överförs dennes CPF-sparande till den efterlevande familjen. Distributionen sker vanligtvis enligt de instruktioner CPF-medlemmen lämnat till CPF om vilka som skall vara förmånstagare i händelse av dödsfall.

CPF erbjuder en rad även för löntagare frivilliga program:

Sjukförsäkringen Medishield, introducerad 1990, är ett komplement till Medisave. Medishield täcker 80% av patientens sjukvårdskostnad (övriga 20% betalar patienten kontant eller via Medisave). Försäkringspremien är låg, 60-660 kronor per år beroende på ålder. Medishield har ett tak, idag 350 000 kronor, på hur mycket en försäkringstagare kan få ut under sin livstid.

Livförsäkringen DPS (Dependants' Protection Scheme) ger familjen ekonomiskt stöd för den händelse att försäkringstagaren blir invalid eller avlider. Premien ligger på mellan 150-950 kronor per år beroende på ålder.

Hemförsäkringen HPS (Home Protection Scheme) garanterar att den efterlevande familjen kan sitta i orubbat bo i den händelse att försäkringstagarens död innebär att amorteringarna på bostadslånet inte längre kan betalas. CPF träder då in och tar över avbetalningsskyldigheten.

4. Fonder och ekonomisk ingenjörskonst

Jag anklagas ofta för att intervensera i invånarnas privatliv. Om jag inte gjorde det skulle vi inte vara där vi är i dag.

Lee Kuan Yew, 1986

CPF-systemet är som framställningen ovan visar tämligen komplext. Det är också intimt kopplat till statens olika roller i Singapore. Utöver att vara ett pensionssparande fyller CPF-systemet idag en lång rad politiska, sociala och ekonomiska funktioner.

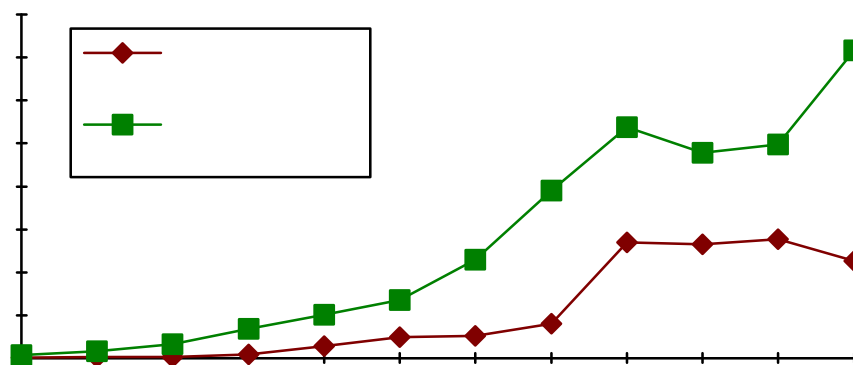
4.1. CPF och bostadspolitiken

Med fattigdom och massivt missnöje svävande mitt bland arbetslöshet och kommunistprovocerad oro i industrin, ansågs eget bostadsägande som ett målsyftande till att inympa varaktigt boende och trygghet för en rörlig befolkning. (Linda Low m fl, 1993)

CPF framstår i dag inte i första hand som ett pensionssystem: dess mest utmärkande drag, sedan ett par årtionden tillbaka, är bostadspolitiskt. Detta genom att medborgarna 1968 gavs möjlighet att använda sitt CPF-sparande till att finansiera köp av bostadsrättslägenheter uppförda av den statliga myndigheten Housing and Development Board (HDB) som grundats 1960.

Under perioden 1960-1985 lät HDB bygga inte mindre än 500 000 lägenheter i gigantiska höghusområden.

Politiken resulterade mycket snabbt i en fenomenal ökning av antalet medborgare som själva äger sin bostad. År 1988 bodde 88% av Singapores befolkning i HDB-uppförda bostadsrättslägenheter.

CPF och HDB tjänade, i kombination, ett nationsbyggande syfte. Det individuella ägandet av lägenheterna garanterade inte bara att det bostadspolitiska programmet var fullt finansierat - utan också att medborgarna "satte sitt bo i Singapore". Ett utbrett ägande av den egna bostaden, menade PAP-politikerna, främjade den sociala och politiska stabiliteten i landet. Bostadspolitiken var ämnad att immunisera den singaporeanska befolkningen mot de samhällsomstörande läror (t ex den revolutionära kommunism som Mao-Kina representerade och som det var lätt för de etniskt kinesiska singaporeanska arbetarna att identifiera sig med) som, på närmare håll, gett upphov till inbördeskrig (Malaysia) och blodiga oroligheter (Indonesien).

Bostadspolitiken i det urbana Singapore, ett samhälle av invandrare, fyllde därför en med landreform jämförbar funktion och PAP begick våld på äganderätten för att få tillgång till billig mark:

PAP-regeringen bröt i sina unga dagar mot lagen för att kunna bekämpa bostadsproblemen vividtog åtgärder som låg utanför våra befogenheter för att komma åt land till en låg kostnad, vilket var ett brott mot ett av fundamenten i brittisk författningslag – egendomens okränkbarhet. Men vi var tvungna att bortse från detta eftersom okränkbarheten i att försöka bevara samhället vägde tyngre. (Lee Kuan Yew, 1985)

Bostadspolitiken fyllde i dess tidiga skede också andra sociala och politiska mål, menar Linda Lim:

Obligatorisk stadsomflyttning gav PAP en möjlighet att bryta upp områden där det fanns etablerat eller potentiellt politiskt motstånd genom att dela upp människorna i gamla etniska, arbetarklassområden på skilda nybostättningar. Samtidigt, förväntades de offentliga bostadsområdena, och de nya städer som de var en del av leda till etnisk integration och nationell identitet genom att livsstil och erfarenheter homogeniserades via gemensamma grannskap, skolor, affärer, lekplatser och så vidare. (Sandhu och Wheatley 1989)

Bostadssituationen i Singapore hyllas i dag som landets främsta socialpolitiska triumf. Med viss rätt skall erkännas. Fördelarna med Singapores lugna, välskötta bostadsområden är uppenbara. Nackdelarna är mindre iögonfallande. De gick emellertid i dagen under den svåra men korta recession som Singapore upplevde 1985-86. För första gången i modern tid erfor Singapore negativ tillväxt. Krisen väckte hård kritik av både bostadspolitikerna och CPF-systemet.

Kritikerna menade att CPF i dess bostadspolitiska dimension hade resulterat i misshushållning med kapital. Singapore hade investerat allt för mycket i bostäder och allt för lite i produktiva sektorer. "Städerna," sammanfattar en statlig amerikansk Singapore-rapport kritiken, "blev överösta med byggnader, som det saknades produktiv verksamhet för." (LePoer, 1991, s 135)

En viktig studie - *Report of the Central Provident Fund Study Group* publicerad 1986 - varnade också att risken var stor att CPF-medlemmar placerade överdrivet mycket pengar i sina bostäder - med effekten att de skulle få svårt att finansiera sina levnadsomkostnader på äldre dar. Rapporten påpekade också det osunda i att CPF-kvoten - så som varit fallet - höjts i syfte att fylla medborgarnas CPF-konton med pengar för bostadsköp.

Krisrapporten förordade utifrån sin analys en sänkning av CPF-kvoten. En sådan implementerades också - men i syfte att tillfälligt sänka lönekostnaderna, för att stimulera till privata investeringar. Sedan dess har CPF-kvoten successivt trappats upp till dagens 40%. Krisrapportens rekommendationer att skära tillbaka CPF tog regeringen inte fasta på.

Stora summor CPF-pengar kom därför också fortsättningsvis att styras in i bostadsmarknaden - vilket orsakade en våldsam värdeinflation. Bostadsvärdena har fördubblats sedan 1986. I Singapore

växer nu oron för ett plötsligt ras och jämförelser görs med Tokyo - marknaden före kollapsen.

I Singapore drivs marknaden inte av lättvindiga banklån (som i Tokyo eller Stockholm) utan av en kombination av två faktorer: 1) den enorma inhemska sparpoolen och 2) låga räntor.

Sedan 1991 har den reala avkastningen på sparande i singapore - anska banker och i CPF varit negativ. Medborgarna har reagerat på de fallande sparräntorna genom att maximera sina investeringar i fastigheter.

Även om just farhågorna om en krasch inte infrias förefaller det uppenbart att det ligger en fara i att den singaporeanska befolkningen i så väldigt hög grad har sina pensionspengar placerade i sina nuvarande bostäder. Riskkoncentrationen är, för att vara ett pensionssystem, omotiverat hög.

Värderas är ett hot. Samtidigt är dess motsats - en fortsatt snabb värdeökning på bostadsmarknaden - inte längre önskvärt. Under 1993 steg priserna på HDB-lägenheter med ca 20%. Man får i dag räkna med att betala över 2 miljoner kronor för en HDB-lägenhet. Som lägenhetspriserna skjuter i höjden, krävs allt större ekonomiska uppoffringar från nybildade familjer som skall köpa sin första bostad. Den i viss utsträckning CPF-inducerade bostadsmarknadsboomen har på så vis en *regressiv fördelningspolitisk effekt*

Reportern Lilian Ng skriver i *Singapore Business* (mars 1994, s 15-16) att:

Okontrollerad inflation i tillgångar kan vidga gapet mellan dem som har och dem som inte har och leda till politisk destabilisering. Detta gäller särskilt för utpräglade medelklassamhällen som Singapore Så att tämja detta vilddjur är lika mycket som något annat en uppgift för regeringen.

Det är därför inte förvånande att insikten om nödvändigheten av att styra bort CPF-pengar från bostadsmarknaden nu växer sig allt starkare i Singapore. Detta tema återkommer jag till under rubriken "CPF och kapitalmarknaden".

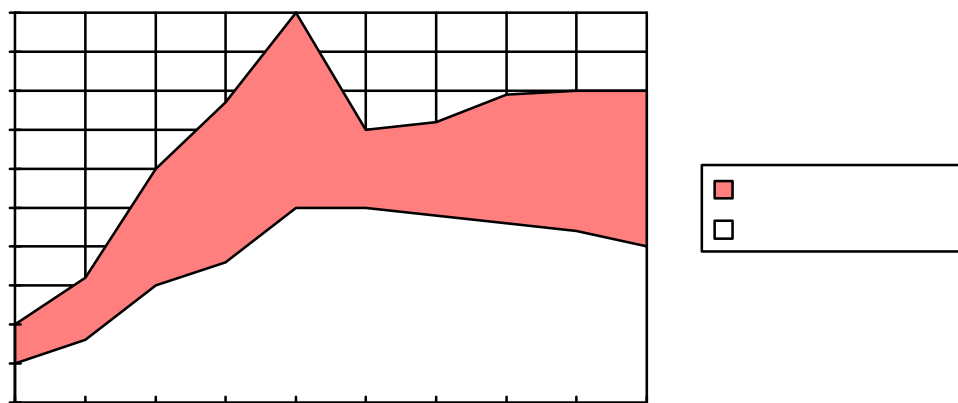
4.2. CPF och lönepolitiken

CPF har lämpat sig för politisk manipulation av lönebildningen - för industripolitiska och makroekonomiska syften.

I början av 1980-talet höjdes CPF-kvoten drastiskt i syfte att öka lönekostnaderna på arbetsmarknaden. Denna chockterapi var tänkt att resultera i en utdrivning av oönskade låglönejobb från Singapore - och ett inflöde av nya, kapitalintensiva investeringar som i sin tur skulle ge upphov till attraktiva höglönlade arbetstillfällen.

Åren 1981-1984 ökade de reala arbetskraftskostnaderna med 48.7% - långt utöver produktivitetsvinsterna - bl a på grund av regeringens höjning av CPF-kvoten till 50%.

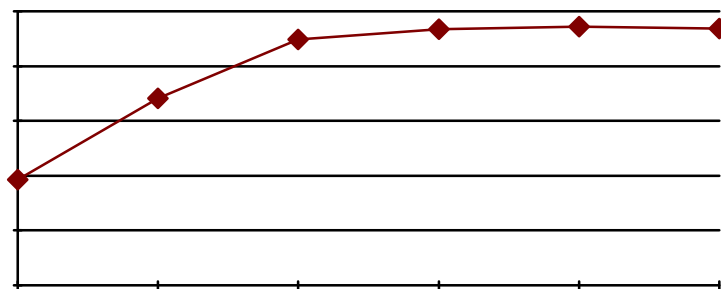
Höglönepolitiken ledde till recession 1985-86 och CPF-bidragskvoten för arbetsgivarna sänktes i ett slag från 25% till 10%. Den har sedan successivt höjts till dagens nivå, 20%, som av staten uppfattas som idealisk.

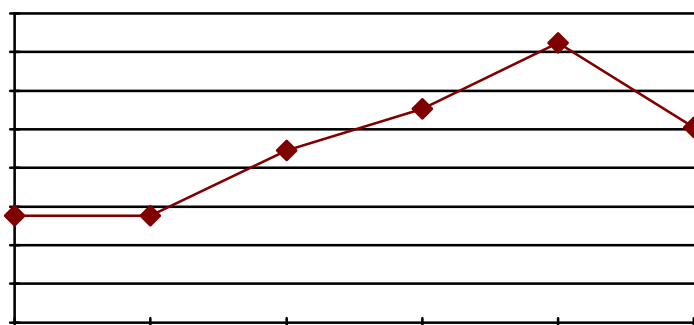
CPF har, i egenskap av lönepolitiskt instrument, även lämpat sig väl för att reglera medborgarnas konsumtionsförmåga. CPF-bidragskvoten har ofta höjts för att motverka inflationstrycket från centralt förhandlade löneökningar.

4.3. CPF och sparkvoten

Under 1970-talet låg sparkvoten i Singapore på i genomsnitt 19.3%; under 1980-talet på 34.2%, och på hela 46.4% år 1992.

Singapore har i dag världens högsta sparkvot. Det tvångsmässiga sparandet i CPF är en direkt bidragande orsak här till.

För stora växlar skall dock inte dras på CPFs bidrag till sparandet eftersom en stor del av det tvångsmässiga kapitalinflödet till CPF ju omedelbart tas ut igen, främst för att finansiera bostadsköp.

Singapores stadigt ökande sparkvot beror inte på CPF *per se*, argumenterar Soon och Tan i deras studie för Världsbanken, utan på befolkningens ökade deltagande på arbetsmarknaden, tre årtionden av snabb ekonomisk tillväxt, och bibehållandet av statliga budgetöverskott. Soon och Tan konstaterar:

1989 var nettosparandet i CPF enbart 6% av BNP, vilket är mindre än motsvarande kvot inom EU. (Soon och Tan, 1993)

Statens roll som kapitalackumulerare är betydande. 1984 svarade offentliga sektorn för 64% av det totala sparandet i Singapore.

Mera parentetiskt skall sägas att frågor har väckts rörande den fenomenala singaporeanska sparstatistikens tillförlitlighet. En amerikansk ekonom som funnit den ekonomiska statistiken från Singapore motsägelsefull har dragit slutsatsen att sparstatistiken troligtvis starkt överdriver någon av komponenterna i det offentliga sparandet - antingen CPF-medlen, det statliga budgetöverskottet eller vinsterna från statliga styrelser⁴. (Young, s 24)

4.4. CPF och "Singapore AB"

Ovanstående invändningar och reservationer till trots framstår Singapore som något av ett unikum. Till skillnad från många andra länder, har Singapores utlandsskuld hållits på minimal nivå. En avgörande faktor därtill är att CPF har fungerat som en spargris ur vilken den singaporeanska staten 1) lånat billiga pengar för att finansiera massiva infrastrukturinvesteringar och 2) byggt upp valutaservisen.

Infrastrukturinvesteringarna har direkt och indirekt bidragit till Singapores välstånd. Fördelarna har varit många. För det första har statligt styrt infrastruktur- och bostadsbyggande givetvis lämpat sig synnerligen väl som konjunkturpolitiskt medel. För det andra har den extremt goda infrastrukturbasen varit en viktig faktor bakom de multinationella företagens val av Singapore som investeringsdestination.

I någon mån är det emellertid möjligt att argumentera att Singapore - i jämförelse t ex med det mindre interventionistiskt styrda Hongkong - använt sin kapitalresurs ineffektivt. Att så är fallet antyder också Världsbanken i sin stora studie om de asiatiska miraklen:

I Singapore tyder fakta på att den aggregerade produktivitetsökningen är negativ och att kapitalräntorna är låga. Singapore kan i alltför hög utsträckning ha uppmanat sina konsumenter att spara. (The East Asian Miracle, 1993, s 221)

Om de singaporeanska medborgarna i större utsträckning givits möjlighet att själva besluta över sitt sparkapital, hade avkastningen troligtvis varit betydligt högre. Förhållandet pekar möjligtvis mot

⁴ Flera av de stora statliga styrelserna i Singapore är vinstgivande. Under krisären vid mitten av 1980-talet väckte detta faktum viss kritik från näringslivet, som menade att de höga vinstmarginalerna bidrog till att driva upp kostnadsnivån och därmed försvagade den privata sektorns internationella konkurrenskraft.

den singaporeanska modellen skiljer sig från den amerikanska. MIT-ekonomen Alwyn Young slår i en studie fast att:

Antalet dagar som Singapore kan fortsätta att upprätthålla ackumulerad tillväxt är begränsade. (Young, sid 38.)

Den singaporeanska staten bedriver en omfattande kommersiell verksamhet - en verksamhet som under krisen 1985-86 kom under växande kritik, och anklagades för att helt eller delvis ha "trängt ut" den inhemska privata sektorn från en rad olika sektorer. År 1990 fanns det över 600 statliga eller halvstatliga företag i Singapore - de gigantiska statliga styrelserna oräknade.

I det här sammanhanget kan det vara värt att knyta an till det senaste politiska initiativet i Singapore - regionaliseringen av ekonomin. Initiativet - som i hög grad fokuseras på Kina, men inte är begränsat därtill - är Lee Kuan Yews skötebarn. Att stärka de ekonomiska banden till de övriga ASEAN-länderna och till de asiatiska giganterna Kina och Indien uppfattas av Lee Kuan Yew som en synnerligen viktig uppgift för att garantera Singaporekonomins fortsatta tillväxt och mognad. Singapores regering planerar att investera 30-35% av sin utländska valutareserv i infrastruktur- och *venture capital*-projekt i olika asiatiska utvecklingsländer under det närmaste årtiondet.⁵

Regionaliseringsinitiativet väcker givetvis frågor om hur sund statens förvaltning av CPF-fondmedlen egentligen är. Det ter sig inte helt osannolikt att initiativet kan komma att kombinera en hög riskfaktor med låg avkastning. Kritiker har tidigare uttryckt missnöje med statens insynsskyddade förvaltarroll: "en mer formaliserad och rigid mekanism för investering och skyddande ... av statliga besparingar är helt klart nödvändig av försiktighetsskäl" (Yah, 1988, s 372)

Det är, för att sammanfatta, i ljuset av ovanstående snabbkiss av den "statskapitalistiska" singaporeanska modellen, lätt att förstå varför Gary Becker, 1993 års nobelpristagare i ekonomi, och Isaac Ehr-

⁵ Den singaporeanska reserven av utländsk valuta är världens näst största efter Taiwans, och världens största per capita. Valutareserven består huvudsakligen av inhemskt sparande - mobiliserat via CPF, skatteuppbörd och vinstgivande statlig verksamhet - som av staten investeras utomlands via Government of Singapore Investment Corporation - en organisation vars penningplaceringsprinciper "are not of the orthodox central banking type" (Yah, 1988, s 370).

lich i artikeln "Social security: foreign lessons" (*The Wall Street Journal*, 31 mars 1994) faller omdömet att:

Den främsta bristen med en central understödsfond av Singapores modell är att staten blir den huvudsakliga investeraren och ägare av privata aktier.

4.5. CPF och kapitalmarknaden

CPF har därför haft en lång rad negativa effekter på den privata kapitalmarknaden i Singapore. Det privata bankväsendets och försäkringsbranschens utveckling har hämmats. CPF-systemet anses av vissa ekonomer även vara en direkt bidragande orsak till att forma ett samhälle som utmärks av brist på entreprenörer. När 40% av lönen varje månad automatiskt försvinner till CPF förnekas blivande entreprenörer den kanske viktigaste källan till startkapital - eget sparande.

Medborgarnas valfrihet ökade något 1986 när CPF-styrelsen införde större flexibilitet i systemet. CPF-pengarna gjordes då tillgängliga också för andra investeringar än bostäder - aktier, sparfonder, fastigheter, guld, m m - under förutsättning att dessa alternativa investeringar först godkändes av CPFs styrelse. Liberaliseringen tycks inledningsvis ha rönt begränsad framgång. I oktober 1993 fortskred därför liberaliseringen i och med introduktionen av två nya investeringsprogram:

Basic Investment Scheme. BIS ger CPF-medlemmar möjlighet att investera en del av sina CPF-pengar i ett begränsat antal blue chip-aktier på Singaporebörsen; aktiesparfonder, och guld. Minimikrav: att CPF-sparandet överstiger minimisumman (idag 173,000 kronor).

Enhanced Investment Scheme. EIS tillåter investeringar i ett större antal aktier och andra värdepapper. Minimikrav: 250,000 kronor tillgängligt, i kontanter, på CPF.

Båda programmen fungerar "indirekt" - ett antal singaporeanska banker förvaltar medborgarnas CPF-medel och står som nominella ägare till medborgarnas CPF-finansierade aktier. Bankerna, som är ansvariga inför CPFs styrelse, garanterar att pengarna endast används för av CPF-styrelsen godkända investeringar. När aktierna säljs, för banken tillbaka pengarna till medlemmens CPF-konto. En vinst- och förlusträkning på resultatet av medborgarens investe -

ringstransaktioner görs endast en gång om året. Medborgaren får lov att ta ut vinsten - minus CPF-räntan. Förluster kvittas mot framtida vinster.

Den senaste liberalisering av CPF-systemet skedde parallellt med privatiseringen av statliga Singapore Telecom - som vid börsintroduktionen lyckades tillskansa sig ca 2 miljoner singaporedollar ur CPF-fonden. (Staten sålde A-aktier till rabatterade priser till CPF-medlemmarna.) Dessvärre lär det dröja några år till nästa stora privatisering eller privata börsintroduktion. Bl a därför debatteras det nu i Singapore huruvida medborgarna bör tillåtas att investera sina CPF-pengar utomlands, vilket ju även skulle ha fördelen att medborgarna fick möjlighet att sprida och därmed reducera sin risk.

Också ur ett bredare perspektiv framstår CPF-systemet som en belastning för finanssektorn. Singapores ledare har den klart uttalade ambitionen att förvandla Singapore till ett asiatiskt centrum för finansiella tjänster. I en studie som gjordes under 1993, *High performance financial systems: blueprint for development*, har ekonomiprofessorn Ingo Walter skärskådat det singaporeanska finanssystemet. Singapore har ett "kluvet" finanssystem som är "avsett att hålla världsklass för utlandstransaktioner men ändå är hårt reglerat på hemmaplan". Frågan är hur länge "hur länge denna modell kan överleva med tanke på att det finansiella systemet anses vara en av de viktigaste källorna till framtida ekonomisk tillväxt." (Walter, 1993, s 109-112)

Slutsatsen är att den singaporeanska staten bör slå till reträtt för att möjliggöra snabb framtida tillväxt inom finanssektorn. Också ur detta perspektiv framstår alltså CPFs radikala omvandling mer eller mindre som ett imperativ.

5. Framtidens utmaningar

Som framgår av framställningen ovan har CPF - för att låna Linda Lows ord - "kumulativa effekter som inte direkt är neutrala eller gynnsamma".⁶

Med hur pass stor framgång Singapore kommer att hantera dessa negativa effekter är tills vidare en öppen fråga. Men nyckelfrågan för

⁶ Citatet är hämtat från uppsatsen "The public sector in contemporary Singapore: in retreat?" (Rodan, 1993, s 174).

framtiden är egentligen inte relaterad till CPF-systemets olika kringeffekter i ekonomin.

Nyckelfrågan är huruvida CPF kommer att visa sig vara ett effektivt omsorgs- och trygghetssystem eller inte. Det återstår att se, menar Linda Lim, eftersom systemet, av demografiska skäl, helt enkelt inte har utsatts för några större påfrestningar - ännu:

Huruvida CPF visar sig vara ett effektivt system för social trygghet kan avgöras först efter det att ett stort antal personer pensioneras och börjar utnyttja sitt sparande. Mycket hänger, naturligtvis, på hur tillgångarna i CPF-balanserna investeras och förvaltas innan pensioneringen träder kraft Om huvuddelen av en bidragsgivares tillgångar i CPF har investerats i bostadsbyggande och/eller aktier som minskat, eller inte ökat, i realt värde när tillgångarna skall tas ur systemet, kan han eller hon tvingas välja mellan bostadsägande eller en disponibel inkomst. (Sandhu och Wheatley, 1989)

Mukul Asher presenterar i uppsatsen "Planning for the future: the welfare system in a new phase of development" (Rodan, 1993, s 153-167) en preliminär kartläggning av de krav på förändringar som det singaporeanska trygghetssystemet troligen kommer att möta under återstoden av 1990-talet – Singapores första årtionde med genuint välstånd.

Mukul Asher identifierar en rad inbyggda svagheter i systemet, däribland de tre följande:

Bristande inflationsskydd. CPF-sparandet förutsätter att inflationen hålls på låg nivå, att investeringsstrategierna är sunda samt att Singaporedollarns värde ligger fast eller ökar. Brister Singapore på någon av dessa punkter, kommer medborgarnas förmåga att finansiera sina pensionsår med egna sparmedel att kraftigt reduceras. Medishield och andra försäkringar som erbjuds under CPF-systemet har fasta förmånstak, vilket innebär att de inte heller tillåter en mera allvarlig inflation.

Bristande justeringsförmåga vad gäller medborgarnas levnadslängd. CPF-mekanismen har till skillnad från försäkringsbaserade system ingen möjlighet att hantera det faktum att människor lever olika länge, och att de därför behöver pension under olika långa perioder.

Otilräcklig finansiering av sjukvården. Också medelklass-singaporeaner kommer att få svårt att endast genom Medisave och Medishield finansiera sin sjukvård. Ökande livslängd och stigande sjukvårdskostnader talar för att detta problem kommer att manifesteras sig i framtiden - om inte en obligatorisk allmän sjukförsäkring introduceras i tid. Troligtvis kommer det i framtiden också väckas debatt i Singapore om huruvida sjukvård inte delvis är en rättighet - med implikationer för dess finansiering. (Regeringen har, som noterades inledningsvis, valt att betrakta sjukvård som en privat konsumtionsvara.)

Mukul Asher ställer vidare frågan om, och i så fall hur, det nya välståndet i Singapore - samhällets "medelklassifiering" - är sannolikt att orsaka sociala och politiska spänningar med omsorgssystemets rådande konstruktion. Mukul Asher gör därvidlag följande iakttagelser:

I Japan, Sydkorea och Taiwan har välståndet lett till växande politiskt eftertryck på fördelningspolitiska frågor, och på statens (läs - skattebetalarnas) ansvar som finansiär av sociala trygghetssystem.

År 2030 kommer omkring två femtedelar av Singapores befolkning att vara över 45 år. I demokratin Singapore kommer de att som grupp närma sig majoriteten av de röstberättigade. Vilka krav kommer de som intressegrupp att ställa på förändring av det nuvarande omsorgssystemet?⁷

Utländsk högre utbildning och "västerländska" levnadssätt blir allt vanligare förekommande och detta skapar friktion med den i Singapore omhuldade politiken - att ställa samhällets och gruppens intressen (enligt PAPs definition) över individens.

Den ökade rörligheten på en allt mer internationaliserad arbetsmarknad kan komma att innebära att tvångssparandet i CPF-systemet utvecklas till en "*komperativ nackdel*" för Singapore. Det kan bli svårt för företagen att rekrytera och behålla duktigt

⁷ Lee Kuan Yew har i alla fall delvis insett denna demokratins dilemma och föreslår i en intervju att medborgare i åldern 40-60 år bör ha vardera två röster därför att de är mer ansvarskännande än yngre eller äldre medborgare - vilka skall vara berättigade till endast en röst vardera. (*Foreign Affairs*, mars-april 1994, s 119.)

folk i Singapore - om dessa individer känner att de själva vill ha större makt över sina konsumtions- och sparmönster än vad det singaporeanska systemet tillåter.

Mukul Asher menar att CPF-systemet tämligen lätt torde låta sig omformas för att möta framtidens krav - om bara den politiska viljan finnes. De senaste årens liberaliseringar och förändringar i social sparsystemet till trots, framstår den singaporeanska regeringen emellertid ovillig att i grunden reformera CPF.

Mukul Asher slår fast att Singapores politiska ledning är "fast besluten att inte överge den förhärskande filosofin som präglar det existerande systemet: individuellt och familjebaserat ansvar för social trygghet". (Rodan, 1993, s 155.)

6. Vad kan vi lära?

Deng Xiaoping såg i Singapore en kapitalistisk version av den kommunistiska drömmen.

S. Rajaratnam, 1991

Den Singaporeanska Modellen står i dag på sin historiska höjdpunkt. Från när och fjärran reser politiker och byråkrater till för att lära av Modellen. Singaporeanska politiker fungerar som nära rådgivare åt regeringar som den kinesiska, den vietnamesiska och den kazachiska. Också i f d kommunistiska Östeuropa är intresset för Singapore stort.

Jean-Louis Margolin gör härvidlag en viktig iakttagelse i sin uppsats *Foreign models in Singapore's development and the idea of a Singaporean model* (Rodan, 1993, s 84-98).

Singapore framställs ofta, skriver Jean-Louis Margolin, "för internationella intressenter i ett liberalt och falskt ljus". Han fortsätter: "PAP ledarna accepterar ganska nöjt dessa falskari, då de överensstämmer, speciellt sedan 1986, med den bland investerare och viktiga utländska affärspartners så populära dominerande ekonomiska liberalismen."

Det vore enkelt - men mycket vilseledande - att "marknadsföra" Singapore som en liberal föregångsmodell för hur sociala omsorgssystem bör organiseras. Det är för att undvika denna fälla viktigt att komma ihåg att den singaporeanska modellen innehåller två beståndsdelar. Singapores trygghetssystem förenar 1) individ- och

familjebaserat ansvar med 2) mycket stark statlig intervention i hur medborgarna organiserar sina liv.

Båda dessa, men den senare i synnerhet, ifrågasätts redan så smått i Singapore. I en amerikansk landanalys rapporteras att CPF-systemet enligt kritiker "började tjäna ut och att det borde bli demonterat och ersatt av privata pensionsfonder och sjukvårdsförsäkringar" så att "besparingar styrdes till privata företagare snarare än byråkrater". (LePoer, 1991, s 135). Kraven på reform kommer med all sannolikhet att växa sig starkare framöver.

Regeringspartiet PAP har hittills visat stark ovilja mot att i grunden reformera omsorgssystemet. Trots svagheterna i systemet som avslöjades av krisen 1985-86, har PAP valt att köra vidare i de gamla hjulspåren.

Det är i detta sammanhang värt att referera Linda Lims slutkommentar i hennes uppsats om Singapores välfärdssystem. Linda Lim menar att ekonomisk logik och historia "antyder att staten skall befria sig själv från sina roller i bostadsbyggandet och den sociala välfärden" (Sandhu och Wheatley, 1988, s 194). Staten borde sälja av de statsägda bostadsområdena och CPF borde brytas upp i flera olika privatägda pensionssparfonder, menar Linda Lim. I stället är det vid just dessa två aspekter av välfärdspolitiken som regeringen klamrar sig fast, medan det är de mycket mindre - och av allmänna subventioner mera välförtjänta - utbildnings- och sjukvårdssektorerna som privatiseras. Varför?

"Antagligen för att de leder till både ekonomiska vinster och politisk samt ekonomisk kontroll, vilka anses vara för viktiga för att överges", skriver Linda Lim.

Singapores politiska ledare ger prov på en underlig, "inverterad" tolkning av privatiseringsideologin. Det återstår att se, menar Linda Lim, om denna upp-och-ner-vända privatiseringsstrategi kommer att visa sig riktig, i vilket fall sociala investeringar och produktivitet kommer att öka. Om PAPs strategi, å andra sidan, är ett resultat av *politikens dominans över ekonomisk rationalitet*, kommer resultatet att bli det omvända - de sociala investeringarna kommer att minska, produktiviteten att bli lidande.

Detta tecken på politisk rigiditet kan tyckas förvånande med tanke på att PAP historiskt uppvisat en så sällsam förmåga till förändring och anpassning. PAP tog ju t ex steget från sin traditionella

socialdemokratiska välfärdsolitik, till en politik som i vissa avseenden var liberalare än till och med Thatchers och Reagans.

Det föreligger dock en väsentlig skillnad. PAPs tidigare metamorfos innebar aldrig att partiet behövde ge avkall på sina sociala ingenjörskonstsambitioner – tvärtom. Att PAP minskat subventionerna till utbildning och sjukvård innebär endast en minimal kringkärning av statens politisk-ekonomiska kommandofunktioner. Skulle PAP å andra sidan ge upp kontrollen över bostadsmarknaden och över medborgarnas sparande, skulle man också ha förlorat medlen med vilka man hittills i så hög grad kunnat styra medborgarnas ekonomiska beteenden.

PAP är inte villigt att beordra byråkraterna till reträtt på de områden där det verkligen spelar roll. CPF börjar därför alltmer att påminna om det märkliga djur som så ofta orsakar Strålände Politiska Modellers nedgång och fall – den heliga kon.

Källor och litteratur

Bangkok Post, "Singapore is biggest SET foreign investor", 9 april 1994.

Becker, Gary och Isaac Ehrlich, "Social security: foreign lessons", *The Wall Street Journal*, 31 mars 1994.

Beng, Chew Soon och Rosalind Chew, *The Singapore worker: a profile*, Oxford University Press (Singapore, 1992).

CPF Board, *Annual Report 1992*.

International Herald Tribune, "Singapore Inc invests its assets in the region", 16 mars 1994.

Krause, Lawrence m fl, *The Singapore economy reconsidered*, Institute of Southeast Asian Studies, (Singapore, 1987).

LePoer, Barbara Leitch (red), *Singapore: a country study*, Federal Research Division, Library of Congress (Washington DC, 1991).

Low, Linda m fl, *Challenge and response: thirty years of the Economic Development Board*, Times Academic Press (Singapore, 1993).

Mahizhnan, Arun (red), *Singapore: the year in review 1992*, Institute of Policy Studies, (Singapore, 1993).

Ministry of Trade and Industry, *Economic survey of Singapore 1993*, SNP Publishers (Singapore, 1994).

- Rodan, Garry (red), *Singapore changes guard: social, political and economic directions in the 1990s*, Longman Cheshire (Melbourne, 1993).
- Sandhu, Kernal Singh och Paul Wheatley (red), *Management of success: the moulding of modern Singapore*, Institute of Southeast Asian Studies (Singapore, 1989).
- Sandilands, Roger, "Savings, investment and housing in Singapore's growth, 1965-90", *Savings and development* nr 2, 1992.
- Soon, Teck-Wong och C. Suan Tan, *Singapore: public policy and economic development*, World Bank (Washington DC, 1993).
- Waldén, Lars Johan och Kristina Swärd, *Reflexioner kring Singapores bostadsmarknad och bostadspolitik*, Statens institut för byggnadsforskning (Gävle, 1991).
- Walter, Ingo, *High performance financial systems: blueprint for development*, Institute of Southeast Asian Studies (Singapore, 1993).
- World Bank Policy Research Report, *The East Asian miracle: economic growth and public policy*, (Washington, 1993).
- Yah, Lim Chong m fl, *Policy options for the Singapore economy*, McGraw-Hill (Singapore, 1988).
- Young, *A tale of two cities: factor accumulation and technical change in Hong Kong and Singapore* ()
- Zakaria, Fareed, "Culture is destiny: a conversation with Lee Kuan Yew", *Foreign Affairs*, mars-april 1994.